

До 90-річчя від дня народження

БОГДАН ПАВЛОВИЧ МАЦЕЛЮХ

2 жовтня 2022 р. виповнилося 90 років Мацелюху Богданові Павловичу — відомому вченому-мікробіологу і генетику, лауреату Державної премії України в галузі науки і техніки та премії ім. Д. К. Заболотного, доктору біологічних наук, професору, заслуженому діячу науки і техніки України, члену-кореспонденту Національної академії наук України, члену Національної спілки письменників України і учаснику національно-визвольного руху.

Народився Богдан Павлович у 1932 р. в с. Цетуля Яворівського р-ну на Львівщині. У 1948 р. закінчив із срібною медаллю СШ № 2 в м. Яворові і вступив на лікувальний факультет Львівського державного медичного інституту.

У вересні 1949 р. арештований органами КГБ і засуджений військовим трибуналом як неповнолітній до 10 років ув'язнення у таборах суворого режиму м. Воркути, а в серпні 1954 р. — звільнений і реабілітований. В 1959 р. закінчив із відзнакою медичний інститут і працював лікарем-інфекціоністом і патологоанатомом у Березнеговатській міжрайонній лікарні на Миколаївщині.

У 1960–1963 роках Богдан Павлович навчався в аспірантурі при Інституті мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного НАН України, в якому захистив кандидатську дисертацію і з 1965 р. і донині працює завідувачем відділу (з 2020 — лабораторії) генетики мікроорганізмів. В цьому храмі науки Б. П. Мацелюх сформувався як справжній вчений, повністю відданийлюбимій генетиці мікроорганізмів, зокрема ґрунтовим стрептоміцетам. Коло інтересів вченого включає успішну розробку фундаментальних і прикладних проблем генетики мікроорганізмів: індукований мутагенез в динаміці реплікації ДНК стрептоміцетів, репарацію пошкоджень ДНК, генетичну рекомбінацію при злитті протопластів та їх трансформацію за допомогою ДНК, вивчення плазмід і конструювання на їх основі векторних молекул, побудову генетичних карт стрептоміцетів, розкриття хімічної структури, молекулярного механізму дії і визначення повної послідовності пучка генів біосинтезу нового протипухлинного антибіотика ландоміцину Е, секвенування геномів стрептоміцетів, пошук і з'ясування хімічної структури нових транскрипційних регуляторів вторинного метаболізму, генетичну селекцію і впровадження у промисловість бактерій, стрептоміцетів і грибів — високоактивних продуцентів поліміксину В, біовіту (біоміцину і вітаміну В₁₂), олеандоміцину, канаміцину і бета-каротину.

До найбільш вагомих фундаментальних і прикладних досягнень Б. П. Мацелюха можна віднести побудову кількох генетичних карт і підтвердження двосторонньої реплікації хромосоми стрептоміцетів, відкриття нового протипухлинного антибіотика ландоміцину Е і молекулярного механізму його дії, нового регулятора біосинтезу антибіотиків і морфогенезу із родини дікетопіперазинів, розробку системи вектор-господар і клонування низки генів, селекцію і впровадження у виробництво ряд високоактивних штамів мікроорганізмів — продуцентів антибіотиків і бета-каротину.

Богдану Павловичу притаманні пристрасна самовідданість улюбленій науці, широка ерудиція, відчуття нового, висока працездатність і прагнення підтримувати постійний зв'язок теоретичних досліджень із практичними потребами медицини і сільського господарства.

Як лікар-інфекціоніст і мікробіолог, Богдан Павлович допоміг багатьом хворим посилити імунітет і подолати за допомогою автовакцин захворювання, викликані умовно-патогенними і антибіотикостійкими мікроорганізмами.

Б. П. Мацелюх опублікував понад 280 наукових праць, в тому числі три монографії «Проблеми генетической трансформации» (1969), «Реком-бинация и репликация ДНК бактерий и стрептомицетов» (1979) и «Генетические карты микроорганизмов» (1986). Він є співавтором 8-ми авторських свідоцтв СРСР і 3-х патентів України. У 1980 р. захистив докторську дисертацію, а в 1990 р. обраний членом-кореспондентом НАН України за спеціальністю «молекулярна генетика».

За наукові досягнення Богдану Павловичу в 1989 р. присуджено премію ім. Д. К. Заболотного НАН України, в 1991 р. — Державну премію України в галузі науки і техніки, у 2003 р. присвоєно звання заслуженого діяча науки і техніки України, а в 2016 р. його нагороджено Почесною грамотою Верховної Ради України. Крім цього, Б. П. Мацелюха нагороджено відзнакою НАН України «За наукові досягнення» (2012), Орденом Святого Рівноапостольного князя Володимира Великого III ст. УПЦ КП (2002), Знаком Ордена «Святий князь Володимир» III ст. МАРТІС «Золота Фортуна» (2012), Грамотою і ювілейною відзнакою «60 років УПА» Всеукраїнського братства ОУН-УПА ім. Т. Чупринки (2002) та іншими нагородами.

Богдан Павлович успішно співпрацював із вітчизняними та закордонними вченими Чехословаччини, Болгарії, Німеччини, Іспанії і США в рамках різних наукових програм, брав участь в міжнародних і вітчизняних генетичних, мікробіологічних і біотехнологічних конгресах, симпозиумах і конференціях, успішно провів на базі очолюваного відділу генетики мікроорганізмів два міжнародних навчальних курси ЮНЕСКО з біотехнології і генетичної інженерії (1990) і генетики бактерій і стрептоміцетів (1992), продав закордонним фірмам ліцензії на штами мікроорганізмів — промислові продуценти бета-каротину і поліміксину В.

Багато уваги вчений приділяє науково-педагогічній та науково-організаційній діяльності. Під його науковим керівництвом захищено 13 кандидатських дисертацій. Протягом двадцяти років Богдан Павлович викладав спецкурси лекцій з генетики мікроорганізмів і вірусів у Київському національному університеті ім. Т. Г. Шевченка.

Б. П. Мацелюх був членом спеціалізованих рад із захисту докторських дисертацій, членом редакційних колегій журналів «Біополімери і клітина» і «Мікробіологічного журналу», редакційної ради «Вісника Українського товариства генетиків і селекціонерів», президії Товариства мікробіологів України ім. С. М. Виноградського»

і президії Українського Товариства генетиків і селекціонерів ім. М. І. Вавилова, членом комісії НАН України з питань організації діяльності наукових об'єктів, що становлять національне надбання, Міжвідомчої комісії з питань біологічної та генетичної безпеки при Раді національної безпеки і оборони України, ВАК України, президентом ТМУ (2002-2004), заступником академіка-секретаря і членом бюро Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України.

Крім науки, у Богдана Павловича є ще одне творче «крило» — поезія. Він опублікував п'ять книжок поезій і прози «Двокрилля» (2000), «Україна іде» (2012), «Бездня і вершини» (2016), «Через терни до зірок» (2017) і «Оріон України» (2021) і в 2017 р. був прийнятий до лав Національної Спілки письменників України. Твори автора захоплюють читачів щирістю і глибиною почуттів, гострим сприйняттям минулих і сучасних подій і проблем України та всього людства. Б. П. Мацелюх глибоко вірить у незнищенність українського народу, його перемогу над внутрішніми і зовнішніми ворогами, мир і добробут в Україні. Його наукова і літературна творчість вселяє у душі читачів оптимізм і віру в краще майбутнє, зміцнює боротьбу патріотів за волю народу проти московської агресивної і злочинної орди та утверджує Україну в світі.

Як патріот і учасник визвольних змагань України з-під московського ярма Богдан Павлович в юності гідно переніс жорстокі випробування тюрем і концтаборів ГУЛАГу в 1949–1954 роках і здійснив свої мрії стати лікарем і науковим працівником.

Наукова і суспільна громадськість, колеги та учні щиро вітають Богдана Павловича Мацелюха із славним ювілеєм і від усього серця бажають йому доброго здоров'я, творчої наснаги, прихильності муз, нових успіхів на ниві науки і щасливого довголіття.

*Колектив Інституту мікробіології і вірусології
ім. Д. К. Заболотного НАН України*

*Президія Українського товариства
генетиків і селекціонерів
Президія товариства*

мікробіологів України ім. С. М. Виноградського

*Редколегія журналу «Вісник Українського
товариства генетиків і селекціонерів»*

*Редколегія і редакція
«Мікробіологічного журналу»*